

MATE KAPOVIĆ
Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za lingvistiku
Ivana Lučića 3, HR – 10000 Zagreb

O TOBOŽNJOJ NEUTRALIZACIJI KRATKIH NAGLASAKA U HRVATSKOM

U radu se kritiziraju tvrdnje određenih hrvatskih fonetičara o tendenciji neutralizacije dvaju hrvatskih kratkih naglasaka. Autor pokazuje da takve tvrdnje nisu točne, analizirajući argumente koji se navode toj tezi u prilog. U radu se kritiziraju sociofonetska istraživanja dotičnih fonetičara kao irelevantna i oblikovana tako da je već *a priori* jasno da se njima ne može ništa dokazati. Također, dokazuje se da argumenti o neutralizaciji naglasaka u Benešićevu rječniku ne stoje. Autor zaključuje da nema nikakvih dokaza za tendenciju neutralizacije kratkih naglasaka u hrvatskim štokavskim dijalektima.

KLJUČNE RIJEČI: *naglasak, akcentuacija, neutralizacija, štokavski.*

Razmjerno nedavno je izašlo više članaka skupine hrvatskih fonetičara (Ivo Škarić, Gordana Varošaneć-Škarić, Đurđa Škavić) o tobožnjoj neutralizaciji kratkih naglasaka (" i `) u hrvatskom jeziku.¹ Spomenuti se fonetičari s obzirom na tu navodnu neutralizaciju, a na osnovi svojih istraživanja, zalažu, izravno ili neizravno, za standardološku promjenu hrvatskoga naglasnoga sustava. Za kakvu se točno standardološku promjenu zalažu nije potpuno jasno jer su njihovi stavovi u člancima često sami sebi kontradiktorni.² U ovom ćemo se članku pozabaviti njihovim tvrdnjama o toj navodnoj neutralizaciji s obzirom na to da je tu riječ o prilično smjelim i ozbiljnim tvrdnjama.

Kako je došlo do teze o neutralizaciji kratkih naglasaka i koja su zapravo polazišta spomenutih fonetičara? Škarić i ostali autori polaze od proizvoljne teze (koja se prije može nazvati nacionalističko-političkom nego lingvističkom) da ` nije hrvatski naglasak, odnosno ako i jest hrvatski, da nije baš "najhrvatskiji". Tako Škarić (2006: 145) kaže: "Budući da je za hrvatski najprošireniji, pa i povijesno najdublji, tronaglasni supstrat, tj. s jednim kratkim naglaskom, što se očituje u

¹ Vidi npr. Škarić, 2001 i Varošaneć-Škarić i Škavić, 2001.

² O nekim sam drugim aspektima Škarićevih pokušaja standardoloških inovacija pisao u: Kapović, 2007.

tome da mnogi Hrvati govoreći standardno vrlo teško razlikuju kratkosilazni od kratkouzlaznoga (...). Škarić kao prvo iznosi netočan podatak – da je stari tronaglasni sustav (ː, ˆ, ˘) najprošireniji (da je povijesno najdublji, to je svakako točno jer je takav naglasni sustav najarhaičniji, tj. od njega se izvode ostali sustavi, uključujući i novoštokavski i standardni hrvatski četveronaglasni sustav). Kao drugo, on implicitno izjednačava taj tronaglasni sustav s tobožnjim tronaglasnim novoštokavskim bez ˘. To je, dakako, nemoguće jer neoakut (˘) nipošto nije, ni fonetski ni genetski ni položajno, istovjetan novoštokavskom ˘.

Drugi su argument fonetičarima njihova istraživanja. Oni u tim sociofonetskim istraživanjima provjeravaju "poželjnost" određenih naglasaka pa tako "dokazuju" da je ˘ manje poželjan od ː. Međutim, iz više je razloga ta istraživanja teško smatrati relevantnima. Počev od toga da se dotična istraživanja vrše u načelu samo na studentima fonetike (rjeđe studentima drugih odsjeka) Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Dakle imamo situaciju da nastavnici predaju studentima o tome kakav bi hrvatski naglasak trebao biti i iznose im svoje ideje o tome, da bi zatim studente u istraživanjima pitali kakav naglasak u hrvatskom smatraju poželjnim? Takva se situacija ne može smatrati doista objektivnom, kao što ni sam uzorak nije nikako relevantan. Autori često pozivaju na jednaku zastupljenost svih krajeva Hrvatske u istraživanju, no njihovi su ispitanici u istraživanjima često pretežno iz Zagreba. Npr. u jednom je istraživanju³ uzet uzorak od 14 ispitanika iz Zagreba, 5 iz Varaždina i po 1–3 ispitanika iz ostalih mjesta, pri čemu je iz Splita i Rijeke bio samo po jedan ispitanik, a iz Osijeka nijedan. Sama činjenica da su ispitanici uglavnom Zagrepčani čini cijelo istraživanje, osim što je uzorak potpuno neprimjeren, besmislenim. Idiom rođenih Zagrepčana ima u pravilu dinamički naglasak bez razlikovne duljine i tonova.⁴ S obzirom na to, *a priori* se već može očekivati da oni neće nikakve naglaske razlikovati (pa makar bili i studenti fonetike). Nije jasno što bi se uopće moglo postići istraživanjem (štokavskih) naglasaka na govornicima koji u svom organskom govoru imaju potpuno drugačiji naglasni sustav.⁵ Osim toga, da je riječ o potpuno neprimjerenom uzorku govori i to što je Zagrepčana oko 800 000 od 4 500 000 stanovnika u Hrvatskoj. Pri tom se mora uvažiti i činjenica da je od tih 800 000 Zagrepčana više od 50% doseljeno u Zagreb, te da su mnogi od tih doseljenika štokavci. Dakle rođeni Zagrepčani, kao najčešći ispitanici, nikako ne mogu biti reprezentativan uzorak za cijelu Hrvatsku. Također, metodološki je upitno koliko se uopće na taj način percepcija naglasaka može istraživati, čak i na studentima fonetike. Prosječnomu je govorniku prozodija uglavnom poprilično apstraktno područje i na nju se općenito ne obraća puno pozornosti. Ljudi će možda primijetiti različito mjesto naglasaka, ali sitne razlike, poput razlike između ː i ˘ malo tko zamjećuje, a tu ni studenti fonetike nisu iznimka. Stoga se takva istraživanja već *a priori* mogu smatrati prilično upitnima.

Prije navođenja trećega fonetičarskoga argumenta valja reći sljedeće. Standardni se hrvatski naglasak zasniva na hrvatskom (zapadnom) novoštokavskom naglašavanju. Razlika se između zapadnoga (hrvatskoga) i istočnoga (srpskoga)

³ Varošaneć-Škarić i Škavić, 2001: 90.

⁴ Usp. npr. Kapović, 2004: 99–100 ili Kapović, 2008*: 34.

⁵ Ako je riječ o tome da se dokaže da Zagrepčani ne usvajaju standardni četveronaglasni naglasak kada pokušavaju govoriti standardom, to je jasno već i bez ikakva istraživanja.

naglašavanja vidi primjerice u riječi *voće*, gdje je, porazno po Škarića i ostale, hrvatska inačica upravo *vòće* prema srpskom *vòće*. Hrvati novoštokavci, kao i ostali novoštokavci, razlikuju četiri naglasaka – “, ^, ‘ i ` . Pritom je i ` , ako već treba napominjati očito, podjednako "hrvatski naglasak" kao i svi ostali. Ovaj sustav u stvarnosti, koliko je autoru ovoga članka poznato, nigdje ne pokazuje naznaku pojednostavljivanja u tronaglasni sustav bez ` . Upravo suprotno, u nekim se govorima u kojima kratkoga uzlaznoga naglasaka izvorno nije bilo, on počinje javljati pod utjecajem govora koji ga imaju. Kratkoga uzlaznoga naglasaka izvorno nije bilo u podravskim staroštokavskim govorima, međutim danas se i ondje (u nekim mjestima) javlja ` nastao u novije vrijeme pod utjecajem susjednih novoštokavskih govora.⁶ Također, u dvama se velikim hrvatskim gradovima, Osijeku i Splitu, koji inače imaju četveronaglasni sustav (stari Splićani imaju i peteronaglasni sustav s neoakutom uz četiri novoštokavska naglasaka) kao standardni hrvatski jezik, “ i ` posve jasno razlikuju – čak i više nego u standardnom jeziku. U Osijeku zato što je slog iza uzlaznih naglasaka, kao i drugdje u istočnoj Slavoniji (i susjednoj Vojvodini), izrazito visok te se “ i ` i po tome izrazito razlikuju (za osječki govor vidi Benić, 2007), a u Splitu zato što iza ` na neposljednem slogu ostaje i trag staroga “ na sljedećem slogu te se primjerice izgovara *lòpàta* s dvostrukim naglaskom, što također pridonosi velikoj razlici između “ i ` . Dva se kratka naglasaka razlikuju i u drugim gradovima gdje se govori štokavski (npr. Dubrovniku⁷, Zadru, Šibeniku, u slavonskim gradovima kao što su Slavonski Brod, Vinkovci, Đakovo, Požega itd.), a četveronaglasni sustav imaju i svi seoski štokavski govori. U Posavini se kratki uzlazni naglasak pod utjecajem novoštokavskih govora javlja i u onim govorima u kojima ga izvorno nema (usp. Kapović, 2008^b), a javlja se redovno i kod prebacivanja koda (pa npr. govornici koji inače govore *ne vòlim* ili *lopàta* govore, pokušavaju li govoriti standardno, *nè volim* i *lòpata*). Koliko je autoru ovoga članka poznato, niti jedan od hrvatskih dijalektologa nije izvijestio o tendenciji nestanka kratkoga uzlaznoga naglasaka u kojem od novoštokavskih govora.

Ako gdje takav tronaglasni sustav i postoji, to je onda u onih govornika koji nisu izvorni štokavci nego taj sustav uče, te onda ne mogu usvojiti kratki uzlazni naglasak. Međutim, tu onda nije riječ o neutralizaciji kratkih naglasaka, nego o nepotpunu usvajanju hrvatskoga standardnoga naglasaka. Iako autor ovoga članka sumnja i u taj zaključak, jer profesionalni govornici koji uče standardni naglasak često upravo ` sasvim lijepo izgovaraju (s obzirom na istaknutost toga naglasaka). Tu valja istaći još nešto – naime, hrvatski standardni naglasak malo tko zapravo uči osim profesionalaca poput spikerâ na javnoj televiziji i radiju, glumaca, jezikoslovaca itd. Jednostavno rečeno, naglasni je sustav hrvatskoga standardnoga jezika toliko složen da ga je običnu čovjeku nemoguće usvojiti tijekom školovanja, a to mu je, na koncu konca, i nepotrebno. Hrvatski je standardni naglasak zapravo više ideal,

⁶ Usp. npr. takav razvoj u Šljivoševcima (Kapović, 2008^b: 143). U drugim se mjestima pak na štetu staroštokavskoga sustava bez ` zna širiti novoštokavski četveronaglasni sustav s ` (pod utjecajem gradskih prestižnih novoštokavskih govora kao što je osječki).

⁷ Dapače, u Dubrovniku se u zadnjih 50-ak godina naglasna fizionomija promijenila pod utjecajem doseljenikâ iz seoskoga štokavskoga zaleđa u smjeru *povećanja* frekventnosti kratkoga uzlaznoga naglasaka. Tako prema starom dubrovačkom izgovoru *žéna*, *visîna* i *vòdê*, pri čemu se kratki uzlazni naglasak (zapravo aloton) izgovarao samo u trećem slučaju, danas uglavnom u svim tim primjerima izgovara kratki uzlazni naglasak (kod tipa *visîna* je nešto složenija situacija).

nego što je sustav koji će svaki govornik hrvatskoga usvojiti.⁸ To nije ništa neobično s obzirom na složenost toga sustava, a ništa drugačije vjerojatno ne bi bilo ni da se za standardni naglasak izabere koji drugi hrvatski dijalekatni naglasni sustav jer su jednostavno mjesni naglasni sustavi prerasnoliki i prekomplikirani da bi ih se samo tako moglo usvajati. Tu hrvatski nije ništa posebno u svjetskim razmjerima, sličnu takvu standardnojezičnu i sociolingvističku situaciju s naglasnim sustavom imaju i jezici kao slovenski, litavski, letonski, švedski, kineski, japanski, vijetnamski itd. U svim je tim jezicima, kao u hrvatskom, standardni naglasak zapravo samo ideal kojemu se govornici više ili manje približavaju, a nikad ga, zbog složenosti, izuzevši profesionalce (ili one čiji je organski naglasak blizak standardnomu), zapravo u potpunosti ne usvajaju. Tako je hrvatski standardni naglasak *nòsāč* ideal kojemu se govornici u službenim situacijama i po potrebi više ili manje približavaju pa će neki reći upravo *nòsāč*, neki će reći *nòsač* bez duljine, drugi će reći *n'osač* s dinamičkim naglaskom, ali sa standardnim mjestom naglasaka, dok će treći u potpunosti odstupati od standardnoga naglasaka te će izgovarati *nosāč*, *nošāč* ili *nos'ač*. Stoga argument o nepotpunu usvajanju standardnoga naglasnoga sustava ne drži baš vodu. Tu je, ako takvi primjeri i postoje, riječ o šaćici govornika, a zbog toga doista nema razloga provoditi neke velike revolucije u jeziku.

Sada se možemo vratiti na treću skupinu argumenata za neutralizaciju kratkih naglasaka – to su, prema našim fonetičarima, neke naglasne dvojnosti iz hrvatskih rječnika. Tako kao naglasne dvojnosti koje tobože proistječu iz neutralizacije kratkih naglasaka iz Benešićeva *Hrvatsko-poljskoga rječnika* (1940) navode⁹ (ovdje je riječima promijenjen redoslijed): *òbnova – òbnova, òdlika – òdlika, pòkora – pòkora, pòluga – pòluga, pòtkova – pòtkova, pòuka – pòuka, prèhlada – prèhlada, prìgoda – prìgoda, sùpruga – sùpruga, ùvreda – ùvreda, bèsjeda – bèsjeda, nèsloga – nèsloga, nèzgoda – nèzgoda, òbradba – òbradba, òptužba – òptužba, àginica – àginica, gròfca – gròfca, sùzica – sùzica; bàcati – bàcati; litica – litica, mjènica – mjènica, ništica – ništica, vitica – vitica, òsmina – òsmina, ròdbina – ròdbina, strvina – strvina, ìspit – ìspit, cjèlòv – cjèlòv, dvòršte – dvòršte, àrak – àrak, brbljavica – brbljavica, djètelina – djètelina, klèveta – klèveta, nèprāvda – nèprāvda, òrgulje – òrgulje, lèkcija – lèkcija, màska – màska.*

Što se tiče dotičnih primjera, nijedan od njih nema nikakve veze ni s kakvom tobožnjom neutralizacijom kratkih naglasaka i velika se većina može vrlo lako objasniti s obzirom na to da je riječ o prilično poznatim naglasnim pojavama. Tu je jednostavno riječ o naglasnim varijantama i kolebanjima kakvih u jeziku složena naglasnoga sustava uvijek ima i mora biti. Neki se od tih primjera mogu objasniti zajedno, a u nekima je potrebno ići od riječi do riječi.

Prvih se deset primjera može odmah slobodno eliminirati s popisa. Tu je riječ o imenicama tipa *pokora/zabava* koje su poznate po naglasnom kolebanju. Najstariji je naglasak takvih imenica bio uzlazan na prvom slogu – kratak na kratkim prefiksima *pò-*, *prò-*, *òb-*, *òd-*, *pòd-* itd., dok je u prefiksima koji su u drugim položajima bili dugi unesena duljina i u ove primjere: *nā-*, *zá-*, *prī-*, *rāz-* itd. Da je takav naglasak najstariji, jasno je po usporedbi s drugim slavenskim

⁸ Usp. i Kapović 2007: 61–76.

⁹ Varošaneć-Škarić i Škavić, 2001: 89–90.

jezicima (primjerice slovenskim i ruskim). Za hrvatski je jezik pak tipično da se u mnogim takvim tvorbama naglasak sekundarno promijenio u silazni (ili je, ako se to dogodilo prije novoštokavskoga pomicanja naglasaka, pomaknut na prethodni slog) iz ne posve jasnih razloga iako je sasvim sigurno da je takva promjena nastupila. Ta se promjena nije jednako odvila u svim primjerima te je tu dosta šaroliko stanje, a nalazi se i podosta razlikâ ne samo među različitim govorima nego i unutar istoga govora, pa tako onda i u standardnom jeziku. Kod imenicâ je s kratkim prefiksom tako uglavnom poopćen "̂", npr. *p̂onuda*, *p̂osluga*, *p̂odloga*, *öbrana*, *pr̂övjera*, *ögrada* itd. Rijetke su pak imenice to izbjegle pa kao arhaizam nalazimo primjerice *p̂okora*, *ödora* ili *ösoba* (uz *osoba*). Kod dugih je prefiksa stanje još kompliciranije jer ondje nalazimo i na stariji "̂" i na mlađi "̂", ali također i na "̂" gdje se naglasak pomakao, no duljina ipak nije bila unešena. Usp. tako uobičajene naglaske *pr̂igoda*, *pr̂inuda*, *pr̂imjena*, ali *pr̂ilika*, *nákaza*, *zábava* uz *zâbava*, no *nâmjera*, *râsprava*, *zâstava* itd. U nekim se govorima pak javlja ujednačeno *zâbava*, *nâmjera*, *râsprava*, *zâstava* u svim primjerima te nije ni čudno da se ta zbrka onda prenosi i u standardni jezik. Na kraju možemo zaključiti da je naglasna situacija kod ovakvih tvorba doista složena, ali da nema veze s nikakvim naglasnim neutralizacijama. Ako se na osnovi primjerâ kao *öbnovalöbnoval* zaključuje da je tu riječ o neutralizaciji, jednakom se logikom može zaključiti i da je u slučaju primjerâ kao *zâbavalzâbava* posrijedi neutralizacija "̂" i "̂", što dakako nije točno. Takvom bi se "metodologijom" doista svašta moglo zaključiti, npr. zbog kolebanja bi se *tâva* – *tâva* – *tâva* moglo "zaključiti" da je riječ o jednačenju tih triju naglasaka. Što se tiče primjera *bèsjeda*, on bi isto pripadao u dotičnu skupinu imenica (iako je riječ o uglavnom knjiškoj riječi pa se naglasno kolebanje tu i može očekivati), a riječi se *nèsloga*, *nèzgoda*, *öbradba*, *öptužba* u načelu izgovaraju s "̂" (iako je *öbradba* također zapravo knjiška riječ) te nije jasno odakle Benešiću inačice s "̂" – tu bi mogla biti riječ o poopćavanju tendencije silaznoga naglasaka na prefiksu iz primjerâ kao *öbrada* i na primjere kao *öbradba* (kod sufiksa *-ba* se uzlazni naglasak na prefiksu inače čuva).

Slijedi daljnja analiza. Primjer je *àginica* prema *àga* (što je stariji naglasak kakav se očekuje u turcizmu), dok je *àginica* prema *àga* (što je mlađi naglasak, usp. i *tâva* prema starijem *tâva*, također u turcizmu, ili *böja* prema starom *böja*, uz najčešće *bója* s kanovačkim naglaskom, kao i *tâva*). Primjer je *gròfica* prema *gròf*, G. *gròfa*, a primjer *gròfica* prema *gròf*, G. *gròfa* – tu je jednostavno riječ o različitim naglasnim paradigmama (posuđene jako naglasno osciliraju u hrvatskom, što i nije čudo). Primjer *sùzica* ima naglasak prema *sùza*, a *sùzica* prema *sùza* (usporedi *sùza*, A. *sùzu* s jednačenjem u *sùza*, A. *sùzu* ili u *sùza*, A. *sùzu*). Kod *bàcati* – *bàcati* je jednostavno riječ o naglasnim inačicama, usp. također i njihove parnjake kod *i*-glagolâ *báciti* – *bàciti*. U nekim glagolima jednostavno nailazimo na takve varijacije, katkad čak i u okviru istoga sustava, usp. i *sprèmiti* – *sprèmiti*, *trèbati* – *trèbati*, *isturiti* – *istúriti*, *pròmašiti* – *prómášiti* itd.

Kod sljedećih se četiriju primjera očekuje *mjànica* (prema *mijèna*), *nìštica* (prema *nìšta*), *vítica* (prema *víti*, *víla*), *lítica* (prema *lít*), no javljaju se i sekundarni oblici *mjànica*, *vítica*, *lítica*, *nìštica*. U takvim tvorbama postoje dvije mogućnosti, usp. *vrànica*, *kràvica* prema *vràna*, *kràva*, ali *nòžica*, *sèstrica* prema *nòga*, *sèstra*. Kako u tim primjerima (osim kod primjera *nìštica*) tvorba više nije prozirna, tj. ne vidi se jasno od čega je riječ izvedena, dva se naglasna obrasca jednostavno

miješaju i ujednačuju na ovu ili na onu stranu. Kod sljedećih je primjera na *-ina* riječ o sljedećem. U hrvatskom zapravo postoje dva sufiksa *-ina*, jedan koji ima ` ispred sebe (npr. *lòvina*, *trgòvina*) i drugi koji ima ` na sebi (*planina*, *živina*), a izvorno i slobodan naglasak (A. *plàninu*, *živinú*). Tako je *ròdbina* prema starom A. *ròdbinu* (postoji i stariji naglasak *rodbina*), *òsmina* je prema obrascu *lòvina*, a *òsmina* je (ako naglasak nije knjiški) prema starijem *osmìna* (takav je naglasak i uobičajen, uz *òsmina*), A. *òsmínu*. Riječ *střvina* ima obično ` (usp. i *střvinār*), dakle sa sufiksom kao u *lòvina*, a takav se naglasak i očekuje prema *střv*. Nije jasno odakle Benešiću *střvina* (možda je riječ o utjecaju oblika *střv* u govoru sa skraćenim slogotvornim *r*).

Što se tiče *ispita* i *špita*, to je opet uobičajena varijacija u takvim složenicama, usp. i *sābor* (prema starijem *sábor*, a očekivano bi zapravo bilo *sàbor*), *zāpad* (prema starijem *západ*, a još starijem *zāpād*), *pòkaz* (uz kanovačko *pókaz* prema *pòkāz*, isto i *dòkaz/dókaz/dòkāz*) itd. Tu imamo zapravo dvije razvojne tendencije – jedna je razvitak silaznoga naglasaka na prefiksu kao u tipu *zábavalzābava*, a drugi je postojanje dviju različitih mogućih naglasnih paradigama (*západ* i *zāpād*).

Da kod *cjèlōv* – *cjèlov* nije riječ ni o kakvu jednačenju kratkih naglasaka, jasno je po zanaglasnoj duljini u prvom primjeru. Tu je riječ o dvjema naglasnim paradigmama: *cjèlōv*, G. *cjèlova* (kao *gòvōr*, G. *gòvora*) i *cjèlov*, G. *cjèlova* (kao *kònop*, G. *kònopa*). Usp. također i *rògoz* uz *rògōz* za istovjetnu pojavu. Osim toga, *cjèlov* je knjiška riječ.

U *dvòrīšte* – *dvòrīšte* je jednostavno riječ o starijem i mlađem naglasku. Oblik se *dvòrīšte* očekuje prema *dvōr*, G. *dvóra*, dok je *dvòrīšte* analogijski naglasak, nastao prema modelu *blàtište* (prema *blàto*) gdje se ` očekuje. Kod sufiksa *-īšte* također postoji puno varijacija, što je poznata pojava.¹⁰

Uz obično *àrak* postoji i inačica *àrak*, no to je riječ koja ne pripada običnu jeziku pa je kolebanje očekivano. Kod *břbljavica* – *břbljavica* je riječ o kolebanju već u osnovnom glagolu gdje uz *břbljati* postoji i *břbljati*. Riječ *djètelina* obično ima silazni naglasak, *djètelina* je vjerojatno plod slična kolebanja koji se javlja kod riječi kao *jānjetina*, *pīletina* (prema *jānje*, *pīle*), ali *svīnjetina*, *òvčetina* (prema *svīnja*, *òvca*). Ondje se javlja sekundarno *jānjetina*, *pīletina*, ali i *prāsetina* umjesto *prāsetina* (prema *prāse*). Razlog za kolebanje kod *klèvetaklèveta* nije posve jasan (zanimljivo je da ruski ima *клеветá*, prema čemu bismo očekivali hrv. **klèveta*¹¹). Riječ *nèprāvda* uobičajeno ima uzlazni naglasak (Benešićeva varijanta *nèprāvda* bi se mogla dobiti prema *nèpravedan*, *nèprāvī* ili sl.). Riječ *òrgulje* obično ima uzlazni naglasak.¹² Kod riječi *lèkcija* i *màska* riječ o posuđenicama pa kolebanje nije neobično (*màska* kao *māčka*, *màska* kao *dàska*).

Moguće je i da su neke Benešićeve varijante zapravo umjetne te da im ne treba pridavati velike pozornosti. Kako god bilo, posve je jasno da navedeni primjeri nemaju nikakve veze s tobožnjom neutralizacijom kratkih naglasaka, nego da je tu

¹⁰ Usp. Kapović, 2008^a: 21 za *-īšte*.

¹¹ Onda bi *klèveta* moglo biti prema starijem **klèveta*, A. **klèvetu*.

¹² Naglasak *òrgulje* bi mogao biti analogijom prema g. *òrgūljā*. Kod trosložicā s ` na prvom slogu uvijek postoji takva mogućnost, usp. npr. *gòdina* umjesto starijega *gòdina* (prema *gòd*) analogijom prema čestom g. *gòdīnā*.

riječ jednostavno o prirodnim varijacijama koje u naglasnim sustavima hrvatskoga tipa nužno postoje. Takvi se parovi mogu naći između svih hrvatskih naglasaka, a ne samo za "i". Na osnovi se izdvojenih primjera, ne poznajući sustav, ne može ništa zaključivati.¹³ Da bi se dokazalo jednačenje "i", potrebno je naći primjere iz obična jezika (dakle ne knjiške riječi i, po mogućnosti, ne posuđenice ili takve tvorbe u kojima su varijacije ili ujednačenja dobro poznata itd.) u kojima se varijacija ne može objasniti unutar samoga naglasnoga sustava. Jednačenje kratkih naglasaka ne može se, npr., dokazivati na primjerima kao što su *màglu* – *mäglu* (gdje je riječ o tome da riječ može ići prema tipu *sèstra* – *sèstru* ili *nòga* – *nògu*), jednako kao što se ne može dokazivati jednačenje dugih naglasaka na primjerima kao *brádu* – *brâdu* (riječ ide ili prema tipu *tráva* – *trávu* ili *gláva* – *glâvu*). Kao što i same Varošaneć-Škarić i Škavić primjećuju (2001: 94), kod štokavaca se javlja samo ` u primjerima kao *jèzik*, *dànas*, *sèstra*, *žèna* itd., gdje standard propisuje samo ` i gdje nema nikakve mogućnosti za kolebanje ili analogiju. Ako bi se tražili govori u kojima se neutralizacija kratkih naglasaka doista provodi (iako, čini se, takvih novoštokavskih govora baš i nema),¹⁴ tu bi neutralizaciju trebalo tražiti upravo u takvim primjerima.

Na kraju možemo zaključiti da je zaključak zagrebačkih fonetičara o neutralizaciji "i" plod slaba poznavanja hrvatskoga naglasnoga sustava te pogrešna zaključivanja koje iz njega proizlazi, kao i plod metodološki loše zamišljenih i irelevantnih istraživanja. Kratki se naglasci u hrvatskim novoštokavskim govorima, koliko je ovom autoru, a i drugim dijalektolozima, poznato, nigdje ne neutraliziraju te stoga tu pretpostavku, u nedostatku dokaza za nju, treba jednostavno odbaciti. Sociofonetska istraživanja "poželjnosti" pojedinih naglasnih ostvaraja u ovom kontekstu nisu relevantna, a primjeri "neutralizacije" iz Benešićeva rječnika su, kako je pokazano, nepostojeći. Kako takva neutralizacija ne postoji u stvarnim štokavskim govorima, nema pravog razloga takvu umjetnu "neutralizaciju" nametati ni u standardnom jeziku.

LITERATURA

Mislav Benić, "Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji", *Filologija*, 48, 2007, str. 1-28.

Mate Kapović, "Jezični utjecaj velikih gradova", *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 30, 2004, str. 97-105.

Mate Kapović, "Hrvatski standard – evolucija ili revolucija? Problem hrvatskoga pravopisa i pravogovora", *Jezikoslovlje*, 8, 1, 2007, str. 61-76.

Mate Kapović, "Razvoj hrvatske akcentuacije", *Filologija*, 51, 2008^a, str. 1-39.

¹³ Varošaneć-Škarić i Škavić (2001: 94) se pozivaju i na knjigu Magner i Matejka (1971), također poznatiji po katastrofalnoj metodologiji istraživanja percepcije naglasaka. Od njih preuzimaju primjerice oblike kao *bèrēm* – *bērēm*, gdje je jasno da je riječ o varijaciji naglasnih paradigama koja je jako dobro posvjedočena u dijalektima i koja nema apsolutno nikakve veze s neutralizacijom naglasaka (isto i kod *pèrēm/pērēm*).

¹⁴ Jedina je iznimka možda govor najmlađe generacije Zadrana (stariji Zadrani, još u 20-im godinama imaju kratki uzlazni), koji, prema Nikoli Vuletiću (usmeno) govore *tóvar*, *némoj*, *nàpraviti*, *žèna* prema običnom štokavskom *tòvar*, *nèmōj*, *nàpraviti*, *žèna*.

Mate K a p o v i ć, "O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu", *Croatica et Slavica Iadertina*, 4, 2008^b, str. 115-147.

Thomas F. M a g n e r, Ladislav M a t e j k a, *Word Accent in Modern Serbo-Croatian*, The Pennsylvania State University Press, 1971.

Ivo Š k a r i ć, "Razlikovna prozodija", *Jezik*, 48, 3, 2001, str. 11-19. [pretiskano u: Škarić, 2006: 142-149]

Ivo Š k a r i ć, *Hrvatski govorili!*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.

Gordana V a r o š a n e c - Š k a r i ć, Đurđa Š k a v i ć, "Neutralizacija kratko-uzlaznoga i kratkosilaznoga naglaska u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru", *Govor*, 18, 2, 2001, str. 87-104.

ON THE ALLEGED NEUTRALIZATION OF SHORT ACCENTS IN CROATIAN

SUMMARY

The paper deals with the alleged supposition of three Croatian phoneticians that two short accents neutralize in the Croatian language. The author proves these claims to be completely false by analyzing their arguments. The sociophonetic research of these phoneticians is criticized as irrelevant and *a priori* impossible to prove the point, and their arguments of finding evidence for the neutralization in Benešić's dictionary are also proved false. The author concludes that there is no evidence for the tendency of the neutralization of short accents in Štokavian Croatian dialects.

KEY WORDS: *accent, accentuation, neutralization, Štokavian.*